

Gemeente Rotterdam

Gemeentewerken

Ingenieursbureau

Ecologisch werkprotocol Park Zestienhoven

**Hoe tijdens de uitvoering van
werkzaamheden om te gaan met
Flora- en Fauna**

Projectcode

Datum update

01 maart 2012

Verloopdatum

01 juli 2012

Versie

Definitief V3

Opdrachtgever

Gemeente Rotterdam

Paraaf Opdrachtgever:

Opsteller

Maarten Kaptein

Paraaf Opsteller:

Actualisatie

Marijn Meijer

Projectleider

Leander Vlastuin

Paraaf Projectleider:

Inhoudsopgave

1.	Algemeen	4
1.1	Inleiding	4
1.1.1	Doelstelling	4
1.1.2	Resultaat	4
1.2	Opbouw	4
2.	Ontheffing	5
2.1	Begrenzing ontheffingsgebied	5
2.2	Afbakening toepassingsgebied	5
2.3	Geldigheidsduur ontheffing	6
2.4	Specifieke voorwaarden ontheffing	6
2.4.1	Achterliggende informatie	7
2.5	Invulling zorgplicht	8
2.6	Inventarisatie	9
3.	Verantwoordelijkheden en bevoegdheden	10
3.1	Verantwoordelijkheden	10
3.1.1	Ter zake kundige	10
3.1.2	Projectleider	10
3.1.3	Vorbereiding	11
3.1.4	Algemene directievoerder	11
3.1.5	Toezichthouder	11
3.1.6	Aannemer	11
4.	Te treffen maatregelen bij uitvoering werkzaamheden	13
4.1	Algemene aandachtspunten	13
4.2	Definitie activiteiten	13
4.2.1	Kapwerkzaamheden	13
4.2.2	Grondwerkzaamheden voor ophoging	13
4.2.3	Grondwerkzaamheden na ophoging	13
4.2.4	Werkzaamheden aan watergang	13
4.3	Periode 15 oktober - 15 maart	14
4.3.1	Kapwerkzaamheden	15
4.3.2	Grondwerkzaamheden voor ophoging	16

4.3.3	Grondwerkzaamheden na ophoging	16
4.3.4	Werkzaamheden aan watergangen	17
4.4	Periode 15 maart – 15 juli	18
4.4.1	Kapwerkzaamheden	19
4.4.2	Grondwerkzaamheden voor en na ophoging	20
4.4.3	Werkzaamheden aan watergangen	20
4.5	Periode 15 juli – 15 oktober	21
4.5.1	Kapwerkzaamheden	21
4.5.2	Grondwerkzaamheden voor en na ophogingen	21
4.5.3	Werkzaamheden aan watergangen	22
Bijlage 1: HAND OUT Amfibieën		
Bijlage 2: HAND OUT Kleine zoogdieren		

1. Algemeen

1.1 Inleiding

Dit ecologische werkprotocol is een praktische vertaling naar uit te voeren acties gedurende de uitvoering van het project Park Zestienhoven om zodoende te voldoen aan de specifieke voorwaarden van de verleende ontheffing met kenmerk FF/75C/2006/0478 (lopende tot 15-07-2012) en de uitbreiding hierop met kenmerk FF/75C/2007/0187 (lopende tot 01-07-2012).

Naar verwachting zal per 1 juli 2012 een nieuwe ontheffing van de Flora- en Faunawet van kracht worden. Er zal op die datum ook een geactualiseerde versie van het ecologisch werkprotocol geldig zijn.

Ook is het ecologisch werkprotocol een invulling van de zorgplicht in het kader van de Flora- en Faunawet.

1.1.1 Doelstelling

Het primaire doel van het ecologisch werkprotocol is dat gedurende de uitvoering van de werkzaamheden in Park Zestienhoven zorgvuldig met aanwezige flora en fauna wordt omgegaan en voldaan wordt aan de specifieke voorwaarden die zijn gesteld aan beide ontheffingen (FF/75/2006/0478 en FF/2007/0187).

1.1.2 Resultaat

Deze doelstelling wordt ingevuld door dit ecologisch werkprotocol op te stellen waarin is beschreven in welke periode met welke activiteit met welke soortgroep rekening dient te worden gehouden en op welke wijze hiermee dient te worden omgegaan.

Door in het ecologische werkprotocol te beschrijven wie binnen het project waarvoor verantwoordelijk is om de primaire doelstelling te bereiken wordt bereikt dat iedereen zijn of haar verantwoordelijkheid heeft en neemt ten aanzien van de naleving van het ecologisch werkprotocol en hierop kan worden aangesproken. Communicatie wordt hierdoor transparant.

1.2 Opbouw

Dit document is als volgt opgebouwd. Als eerst wordt in hoofdstuk 2 de kenmerken en specifieke voorwaarden van de ontheffing beschreven. Zaken zoals de begrenzing, geldigheidsduur komen hierin ook aan de orde.

De verantwoordelijkheden en bevoegdheden in het project en ten aanzien van het ecologisch werkprotocol worden in hoofdstuk 3 beschreven. Hierdoor wordt het duidelijk wie waarvoor verantwoordelijk is en wat zijn/haar bevoegdheden zijn.

In hoofdstuk 4 wordt per periode in het jaar beschreven met welke soortgroepen bij het uitvoeren van een bepaalde activiteit welke actie dient te worden uitgevoerd en waarom.

Vervolgens wordt in bijlage 1 de hand-out voor amfibieën en in bijlage 2 de hand out voor kleine zoogdieren gepresenteerd. Er is geen hand-out voor vogels, vleermuizen of vissen, omdat bij activiteiten waarin deze soortgroepen in het geding zijn controle door een deskundige plaats vindt.

2. Ontheffing

Voor het projectgebied (zie figuur 1) zijn twee ontheffingen van toepassing. In het verleden zijn reeds voor het project twee ontheffingen verleend FF/75C/2004/731 (13 december 2004) en toek.FF2004C.507.ea van 4 november 2004. Deze zijn met de ontheffing FF/75C/2007/0487 (7 mei 2007) komen te vervallen. Deze laatste ontheffing is uitgebreid met de ontheffing Ff/75C/2007/0187 (26 september 2007).

2.1 Begrenzing ontheffingsgebied

In figuur 1 is met een rode omlijning te zien voor welke gebied de ontheffing en de aanvulling daarop van toepassing zijn. De in dit werkprotocol beschreven maatregelen zijn van toepassing op dit gebied. Buiten dit gebied dient eerst onderzocht te worden of beschermde soorten aanwezig zijn, ontheffing noodzakelijk is en hoe hiermee om te gaan in relatie tot de gewenste ruimtelijke ingrepen.

Figuur 1: Rode lijn is het gebied waarvoor ontheffing op van toepassing is en betreft het plangebied

2.2 Afbakening toepassingsgebied

Dit ecologisch werkprotocol is van toepassing voor werkzaamheden die in opdracht van Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam worden uitgevoerd. Derden, waar het

Ingenieurbureau niet op kan sturen zoals nutsbedrijven, waterschappen en projectontwikkelaars vallen hier niet onder.

Het ecologisch werkprotocol richt zich op de beschermde soorten waarvoor ontheffing is aangevraagd en is verleend. Op andere soortgroepen waarvan tijdens de inventarisaties geen beschermde soorten aangetroffen richt zich het werkprotocol niet. Dit betreffen de soortgroepen; flora, vlinders en libellen.

2.3 Geldigheidsduur ontheffing

De ontheffing met kenmerk FF/75C/2006/0478 is geldig vanaf 7 mei 2007 t/m 15 juli 2012. De uitbreiding op deze ontheffing met kenmerk FF/75C/2007/0187 is geldig vanaf 26 september 2007 t/m 1 juli 2012.

2.4 Specifieke voorwaarden ontheffing

Aan de ontheffing met kenmerk FF/75C/2006/0478 zijn de volgende specifieke voorwaarden gesteld:

7. Direct voorafgaand aan de verschillende (deel) werkzaamheden dient het betreffende gebied te worden onderzocht onder begeleiding van een ter zake kundige op het gebied van de beschermde soorten, waarvoor ontheffing wordt verleend. De in het (deel)gebied aanwezige zoogdieren dienen te worden verjaagd en de aanwezige vissen dienen te worden overgezet naar een geschikt biotoop in de nabije omgeving.
8. De ontheffinghouder dient bij de planning van de werkzaamheden rekening te houden met de seizoensactiviteiten van aanwezige beschermde dieren, om verstoring van de meest kwetsbare periode (voortplanting, winterslaap) zoveel mogelijk te voorkomen.
9. In geval van verstoring heeft de kleine modderkruiper de gewoonte zich terug te trekken in de bodem, waardoor het aanbieden van een vluchtmogelijkheid niet voldoende is. De ontheffinghouder dient daarom na het droogleggen van een watergang zorg te dragen voor een controle op de aanwezigheid van achtergebleven individuen. Deze controle dient te worden uitgevoerd door een ter zake kundige op het gebied van vissen.
10. De ontheffing voor de gewone dwergvleermuis en de ruige dwergvleermuis wordt verstrekt onder voorwaarde dat de voorgestelde werkwijze en compenserende maatregelen worden uitgevoerd zoals vermeld in het aangeleverde projectplan en de aanvullende informatie.
11. De mitigerende maatregelen, zoals beschreven is in de projectomschrijving 'Aanvulling ontheffingsaanvraag voor de groene specht in 'Park Zestienhoven' van Gemeentewerken Gemeente Rotterdam d.d. 13 december 2006 dienen getroffen te worden.
12. Bovengenoemde maatregelen dienen te worden uitgevoerd onder begeleiding van een ter zake kundige op het gebied van de betreffende soort.

Aan de ontheffing met kenmerk FF/75C/2007/0187 zijn de volgende specifieke voorwaarden gesteld:

7. Voor de aanvang van kapwerkzaamheden in een bos of plantsoen dient deze te worden gecontroleerd door een ter zake kundige op het gebied van vogels, op de aanwezigheid van broedgevallen van alle soorten vogels.

8. De ontheffingshouder dient bij de planning en de uitvoering van de werkzaamheden rekening te houden met de seizoensactiviteiten van alle in het projectgebied aanwezige soorten vogels, om verstoring in de broedtijd/de verstoring van broedgevallen te voorkomen.
9. Voor de aanvang van kapwerkzaamheden in een bos of plantsoen dient deze te worden gecontroleerd door een ter zake kundige op het gebied van vogels, op de aanwezigheid van vogels in holtes buiten het broedseizoen.
10. De mitigerende maatregel, zoals beschreven is in de "Projectomschrijving Park Zestienhoven voor vogels met vaste rust- en/of verblijfplaatsen" van Gemeentewerken Rotterdam, 2007, ten aanzien van het verjagen van buiten het broedseizoen in holtes aangetroffen grote bonte spechten dient, wanneer nodig, getroffen te worden.
11. De bovengenoemde mitigerende maatregel ten aanzien van de grote bonte specht dient te worden uitgevoerd onder begeleiding van een ter zake kundige op het gebied van vogels. Deze dient tevens te bepalen of er, bij het aantreffen van een grote bonte specht in een holte, al of niet sprake is van een broedgeval.

In dit protocol wordt beschreven hoe met deze beschermde specifieke voorwaarden moet worden gewerkt en hoe met planten en dieren in het algemeen in het kader van de zorgplicht te worden gehandeld.

2.4.1 Achterliggende informatie

De volgende, voor het project Zestienhoven in het kader van de verleende ontheffingen informatie relevante informatie, is digitaal beschikbaar en staat in de map:

[File:M:\IGWR-STAD\OOST\Zestienhoven\Alg_civiel\Ecologie](File:M:\IGWR-STAD\OOST\Zestienhoven\Alg_civiel\Ecologie)

1. Brekelmans. F.L.A. , M.J. Epe 2003. Flora en Fauna van Laag Zestienhoven. In opdracht van dS+V. bureau Stadsnatuur Rotterdam, Rotterdam.
2. Brekelmans. F.L.A. , M.J. Epe & R.W.G. Andeweg. 2004. Overzicht beschermde soorten Park Zestienhoven. bSR rapport 25. In opdracht van dS+V/IGWR. bureau Stadsnatuur Rotterdam, Rotterdam.
3. Brekelmans. F.L.A. & R.W.G. Andeweg. 16 juli 2004. Notitie Park Zestienhoven-versie 2 (definitief). In opdracht van IGWR. bureau Stadsnatuur Rotterdam, Rotterdam.
4. IGWR, 9 september 2004. Ontheffingsaanvraag Flora- en faunawet voor ruimtelijke ingrepen in Park zestienhoven.
5. IGWR, 30 november 2004. Ontheffingsaanvraag Flora- en faunawet voor ruimtelijke ingrepen in Park zestienhoven. Aanvulling met betrekking tot vleermuizen.
6. IGWR, 13 december 2006. Projectomschrijving. Aanvulling ontheffingsaanvraag voor de Groene Specht in Park Zestienhoven.
7. IGWR, 14 mei 2007. Projectomschrijving. Park Zestienhoven voor vogels met vaste rust- en of verblijfplaats.
8. Boon L., 2010, Notitie Vogelonderzoek Polder Zestienhoven, gemeente Rotterdam. Een onderzoek naar vaste rust- en verblijfplaatsen van categorie 1-4 alsmede enkele soorten van categorie 5. Rapport 20101206, EcoResult, Dordrecht.
9. Meurs F.A. van, Notitie Vleermuisonderzoek Park Zestienhoven Rotterdam 2009-2010, Stichting Zoogdierenwerkgroep Zuid-Holland, 2010.

In deze map staat ook dit ecologisch werkprotocol en de daarbij horende hand-out.

In het dossier onder beheer van het projectsecretariaat van Park Zestienhoven zijn op papier de volgende verleende ontheffingen beschikbaar, waarbij alleen ontheffing met kenmerk FF/75C/2006/0478 en ontheffing met kenmerk FF/75C/2007/0187 van toepassing zijn:

- Ministerie van LNV, 26 december 2007. Ontheffing FF/75C/2007/0187.
- Ministerie van LNV, 7 mei 2007. Ontheffing FF75C/2006/0478.
- Ministerie van LNV, 4 november 2004. Ontheffing FF75C/2004/507.
- Ministerie van LNV, 13 december 2004. Ontheffing FF/75C/2004/731.

2.5 Invulling zorgplicht

Behalve de verleende ontheffing en daaraan gekoppelde specifieke voorwaarden van de ontheffing is ook de zorgplicht in het gebied van toepassing. In de Flora- en faunawet wordt de zorgplicht (artikel 2) als volgt beschreven:

“ 1. Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor de in het wilde levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving.

2. De zorg, bedoeld in het eerste lid, houdt in ieder geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelig gevolgen voor flora en fauna kunnen worden veroorzaakt, verplicht is dergelijk handelen achterwege te laten voorzover zulks in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voorzover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.”

Deze tekst kan op verschillende wijze worden geïnterpreteerd. Vandaar dat ten behoeve van de uitvoerbaarheid van het ecologisch werkprotocol in relatie tot het zorgvuldig omgaan met flora en fauna van tabel 1 van de flora- en faunawet (soorten waarvoor vrijstellingsbesluit van toepassing is) en soorten in het algemeen specifiek wordt beschreven wat hieronder wordt verstaan en op welke wijze deze zorgplicht wordt ingevuld.

De zorgplicht betekent vrij vertaald dat redelijkerwijs handelingen achterwege worden gelaten die nadelige gevolgen voor flora en fauna kunnen hebben. Ook betekent de zorgplicht dat als er door het handelen nadelige gevolgen voor flora en fauna kunnen ontstaan in redelijkheid maatregelen worden getroffen om deze nadelige gevolgen zoveel mogelijk te beperken of te voorkomen.

De begrippen redelijkerwijs en nadelige gevolgen voor flora en fauna zijn als het ware de kernbegrippen. Voor beide begrippen wordt een definitie/omschrijving gegeven wat hieronder door de gemeente Rotterdam voor dit specifieke project wordt verstaan.

Redelijkerwijs

Het is redelijk om te zorgen dat de populatie van de in het gebied aanwezige soort zich in het gebied kan handhaven en hier met de planning en de uitvoering van de werkzaamheden rekening mee te houden en te zorgen dat dit gewaarborgd wordt.

Daarentegen is het onredelijk (in verhouding tot de daartoe te leveren inspanning) met de planning en uitvoering van de werkzaamheden specifiek met enkele individuen rekening te houden.

Nadelige gevolgen voor flora en fauna

Gevolgen die voor de aanwezige flora en fauna van dien aard zijn dat ze oftewel onomkeerbaar zijn oftewel tot een dusdanige schade aan flora en fauna leiden dat pas op lange termijn (langer dan 5 jaar) herstel optreedt.

De zorgplicht wordt dan ook als volgt omschreven:

De plicht hebben om ervoor zorg te dragen dat de aanwezige populatie van de soort zich ondanks de ruimtelijke ingreep kan handhaven en alle maatregelen te treffen om te voorkomen dat er onomkeerbare schade of schade die pas op een langere termijn te herstellen is plaats vindt.

2.6 Inventarisatie

In 2009 wordt onderzoek verricht naar het gebruik van het gebied door vleermuizen, vogels met vaste rust- en of verblijfplaatsen en amfibieën. Hierdoor ontstaat een actueel beeld over het voorkomen en de verspreiding van deze soorten in het plangebied. Deze informatie zal bruikbaar zijn in relatie tot de uitvoering van werkzaamheden en het ecologisch werkprotocol.

Indien uit de inventarisatie blijkt dat de soort sterk achteruitgaat kunnen striktere maatregelen in het ecologisch werkprotocol worden gesteld t.a.v. de omgaan met de soort. Blijkt dat het aantal min of meer gelijk blijft dan zijn voorgestelde maatregelen afdoende. Indien blijkt dat er toename van de soort is dan zijn voorgestelde maatregelen in ieder geval afdoende en kan worden bekeken of de maatregelen in het ecologisch werkprotocol versoepeld kunnen worden.

In 2007 zijn conform de verleende ontheffingen op verschillende locaties in het plangebied vleermuiskasten en kasten voor vogels (spechten, uilen e.d.) opgehangen. Om de effectiviteit van deze maatregelen na te gaan worden ze in 2009 gecontroleerd.

Op termijn zal worden bekeken op welke wijze monitoring van flora- en fauna in het gebied kan worden uitgevoerd. Hiermee kan de ontwikkeling van de verschillende soortgroepen worden opgevolgd. Het is ook een methode om ambities die zijn geformuleerd (MER, Masterplannen e.d.) te toetsen.

3. Verantwoordelijkheden en bevoegdheden

3.1 Verantwoordelijkheden

3.1.1 Ter zake kundige

De ter zake deskundige is een adviseur ecologie werkzaam bij Gemeentewerken Rotterdam. Hij of zij is inhoudelijk verantwoordelijk voor het ecologisch werkprotocol. De ter zake kundige heeft een permanente opdracht om in de voorbereiding en de uitvoering het projectteam te begeleiden inzake het omgaan met aanwezige flora en fauna in het plangebied.

De ter zake kundige adviseert naar de projectleider ten aanzien van de noodzaak tot het uitvoeren van flora- en fauna inventarisaties en/of wijzigingen van het ecologische werkprotocol indien daartoe aanleiding is.

De ter zake kundige is verantwoordelijk dat de projectleider en directievoerder van inhoudelijke informatie van aanwezige flora en fauna worden voorzien en dient bereikbaar te zijn om inhoudelijke ecologische vragen ten aanzien met het omgaan met aanwezige flora en fauna te beantwoorden.

Indien de ter zake kundige constateert dat in strijd met de Flora- en faunawet gehandeld wordt heeft hij of zij de bevoegdheid het werk kortstondig stil te leggen. Vervolgens zal de ter zake kundige in overleg met de projectleider en directievoerder gezamenlijk bepalen of de werkzaamheden verder kunnen worden uitgevoerd, op een aangepaste wijze of opgeschort dienen te worden. De projectleider is voor dit besluit eindverantwoordelijke.

3.1.2 Projectleider

De algemeen projectleider is voor de implementatie van dit ecologisch werkprotocol eindverantwoordelijk en schept de randvoorwaarden om naleving van dit protocol te borgen.

De projectleider delegeert de verantwoordelijkheid voor de implementatie van dit ecologisch werkprotocol naar de ontwerpleider en de algemeen directievoerder.

De algemeen directievoerder is verantwoordelijk voor de implementatie van het ecologisch werkprotocol bij de directievoerder, toezichthouders en aannemer, waarbij de directievoerder ook (volgens de UAV) verantwoordelijk is voor het naleven van het ecologisch werkprotocol bij toezichthouders en aannemers. De directievoerder is voor de uitvoering eindverantwoordelijk voor het betrekken van der zake kundig bij uitvoeringsgerelateerde werkzaamheden.

De ontwerpleider is verantwoordelijk voor de implementatie van dit ecologisch werkprotocol bij de constructeurs, planners en werkvoorbereiders en voor het betrekken van de ter zake kundige bij de voorbereidende werkzaamheden (bestek, planning uitvoering, werkwijze etc.)

De algemeen projectleider is ook verantwoordelijk dat eventuele compenserende maatregelen conform de verleende ontheffingen worden uitgevoerd.

3.1.3 Voorbereiding

De ontwerpleider is verantwoordelijk dat voor elke vorm van opdracht wordt opgenomen dat het werk dient te worden uitgevoerd conform dit ecologisch werkprotocol.

De ontwerpleider dient in de voorbereiding de planning van de werkzaamheden af te stemmen op het ecologisch werkprotocol.

3.1.4 Algemene directievoerder

De algemene directievoerder draagt de verantwoordelijkheid dat dit ecologisch werkprotocol en de hand-out bekend is bij toezichthouders en aannemers die werkzaamheden in het projectgebied uitvoeren en dat op basis hiervan gewerkt wordt.

De algemeen directievoerder bespreekt het ecologisch werkprotocol in de eerste bouwvergadering en wijst de aannemer op de relevante zaken.

3.1.5 Toezichthouder

De toezichthouder is verantwoordelijk dat de aannemer en het uitvoerend personeel conform dit ecologisch werkprotocol en de hand-out werken en ze hierop te instrueren en controleren. Indien hieraan geen richtbaarheid wordt gegeven dient de toezichthouder contact op te nemen met de ter zake kundige en de directievoerder hierover te informeren.

De toezichthouder is verantwoordelijk om de ter zake kundig tijdig (minimaal 5 werkdagen voorafgaand aan de start uitvoering) in te schakelen bij de uitvoering van werkzaamheden in een oorspronkelijk gebied of als een gebied als langer dan 2 jaar braak ligt.

3.1.6 Aannemer

De aannemer is via elke vorm van opdracht (bestek, groene band, prijsopgave etc.) verantwoordelijk conform het ecologisch protocol te werken en als hij hierin met de uitvoering problemen voorziet dit te melden aan de toezichthouder. De aannemer is verantwoordelijk dat zijn werknemers bekend zijn met de hand-out (zie bijlage 1 en 2) en hiernaar handelen.

Organisatie GW

In tabel 1 wordt de functies en bijbehorende personen van het project beschreven

functie	Naam	1^e vervangers
Algemeen projectleider	L.J. Vlastuin	J.W. van Leussen
Ontwerpcoördinator	J.W. van Leussen	L.J. Vlastuin
Algemeen directievoerder	C. de Groot	L.J. Vlastuin
Ter zake kundige	M.Meijer	O. van Velthuijsen

Tabel 1: personen en functies in het project

4. Te treffen maatregelen bij uitvoering werkzaamheden

4.1 Algemene aandachtspunten

- Taluds en depots niet steiler dan 1:2 afwerken i.v.m. mogelijk broedende oeverwaluwen.
- Vissen in watergangen kunnen alleen worden weggevangen tussen 15 oktober en 15 maart.
- Voorkomen van het ontstaan van tijdelijke waterpartijen/plassen waarin vissen en/of amfibieën kunnen vestigen.
- Gekapt hout direct afvoeren en anders buiten periode half oktober – half juli.
- Opgehoogde terreinen glad afwerken/voorkomen oneffenheden/plassen.

4.2 Definitie activiteiten

Om te voorkomen dat onduidelijk ontstaat onder welke activiteit de uitvoering van een bepaalde werkzaamheid (activiteit) hoort is een definitie opgesteld van de verschillende te onderscheiden activiteiten. Zodoende kan voor elk uit te voeren activiteit worden bekeken of en welke actie dient te worden uitgevoerd.

4.2.1 Kapwerkzaamheden

Hieronder wordt verstaan werkzaamheden waarbij bomen en bosplantsoen worden gekapt al dan niet stobben worden verwijderd en het geveld hout wordt versnipperd, wordt afgevoerd of in depot wordt bewaard.

4.2.2 Grondwerkzaamheden voor ophoging

Hieronder wordt verstaan alle werkzaamheden in of op de grond/bodem waarna ophoging plaats vindt of andere werkzaamheden.

4.2.3 Grondwerkzaamheden na ophoging

Hieronder wordt verstaan alle werkzaamheden in en of op de grond/bodem waarna direct civieltechnische werkzaamheden zoals het aanbrengen van verticale drainage, de realisatie van bouwwegen, de aanleg van infrastructuur (wegen & kabels en leidingen), bijzondere constructies (bruggen, putten e.d.) plaats vinden.

4.2.4 Werkzaamheden aan watergang

Hieronder wordt verstaan werkzaamheden in gebieden waar oppervlakte water gedurende het gehele jaar aanwezig is.

4.3 Periode 15 oktober - 15 maart

In tabel 4.3 wordt voor de periode 15 oktober t/m 15 maart activiteit aangegeven welke actie dient te worden uitgevoerd voor welke soortgroep.

In de navolgende paragrafen wordt per activiteit gekoppeld aan de uit te voeren actie beschreven op welke wijze dit dient te worden uitgevoerd.

Periode 15 oktober – 15 maart			
activiteit	uit te voeren actie	Soortgroep(en)	§f
kapwerkzaamheden	Controle deskundige	vogels, vleermuizen, kleine zoogdieren	4.3.1
grondwerkzaamheden voor ophoging	Geen grondwerkzaamheden starten t/m/ half februari <u>binnen</u> oeverzone (2,5 meter insteek watergang) indien <u>meer</u> dan <u>10</u> stuks amfibieën aanwezig (zie kaart 1 geel en groen). Vanaf half februari voorafgaand controle ter zake kundige.	amfibieën, kleine zoogdieren,	4.3.2
	Planning start overige grondwerkzaamheden bij voorkeur buiten deze periode. Anders in ieder geval zorgvuldig handelen volgens Hand-out.	amfibieën, kleine zoogdieren,	
grondwerkzaamheden na ophoging	Bij voorkeur geen grondwerkzaamheden starten indien ophoging langer dan 2 jaar aanwezig. Anders controle deskundige.	kleine zoogdieren, amfibieën	4.3.3
	Zorgvuldig handelen volgens Hand-out indien ophoging korter dan 2 jaar aanwezig.	-	
werkzaamheden aan watergang	Alleen toegestaan als vissen <u>voorafgaand aan werkzaamheden</u> vissen zijn wegvangen bij een watertemperatuur boven de 5 graden Celsius.	vissen	4.3.4

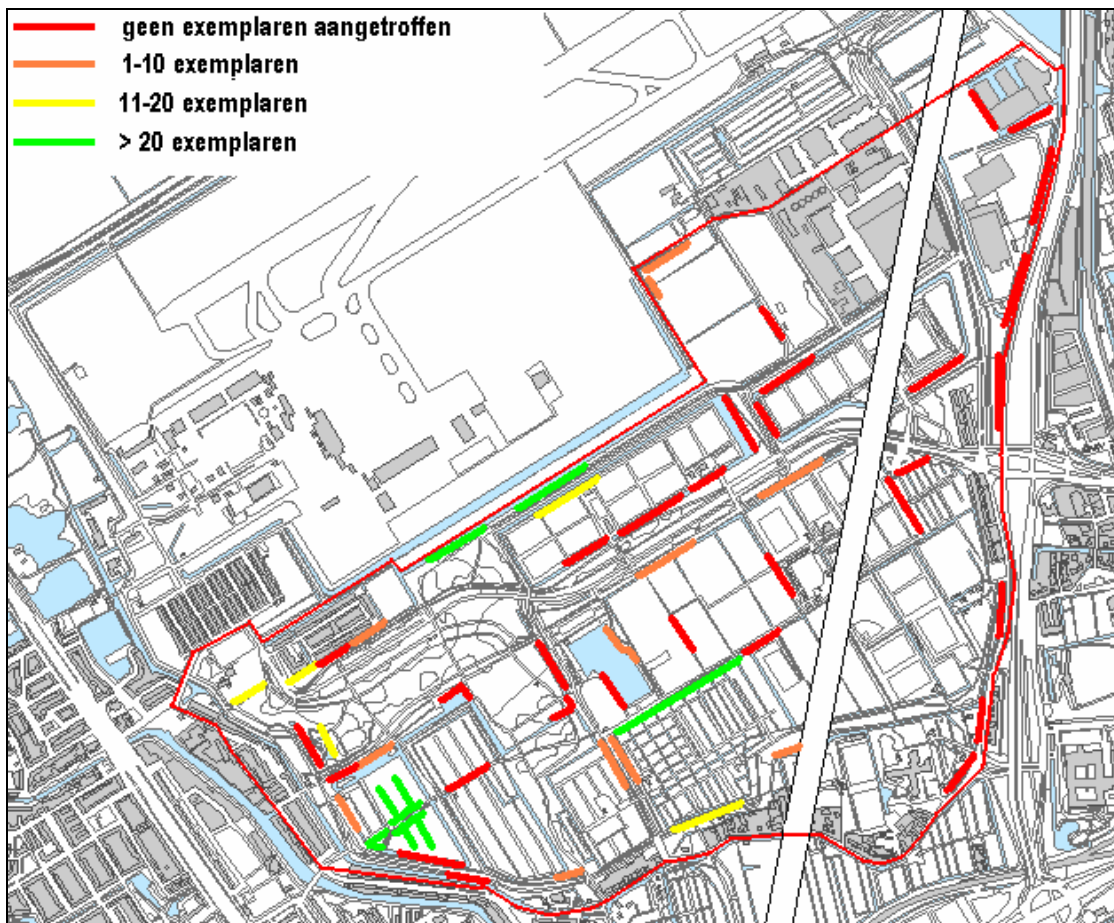
Tabel 4.3: overzicht uit te voeren acties ten behoeve van een bepaalde soortgroep in relatie tot het verrichten van een bepaalde activiteit in de periode 15 oktober t/m/ 15 maart.

LEGENDA

Lichtgroen: veilige periode om activiteit uit te voeren

Oranje: extra aandacht om activiteit uit te voeren

Rood: geen geschikte periode om activiteit uit te voeren

Kaart 1: overzicht locaties en aantallen amfibieën

4.3.1 Kapwerkzaamheden

Voor de start van kapwerkzaamheden dient het gebied door een boswachter of ter zake kundige te worden gecontroleerd.

Het gebied dient te worden gecontroleerd op vogels met vaste ruste en verblijfplaatsen en verblijfplaatsen van vleermuizen.

Op bomen met holten wordt geklopt met een rubberen hamer om de eventuele aanwezige Groene specht te verjagen. Vanaf februari dient voorafgaand aan het kloppen op bomen met holten gelet te worden of er broedactiviteit is waar te nemen (aan- afvliegen). Indien dit het geval is mag er niet met de rubberen hamer op de boom geklopt en dient de boom en de beplanting in een straal van 20 -30 meter (afhankelijk van de soort) van de desbetreffende boom niet tussen februari en half juli worden gekapt.

Verblijfplaatsen van vleermuizen kunnen in holten of losliggend schors van grote dikke populieren bomen aanwezig zijn. Als holten, geschikt schors of worden aangetroffen worden deze onderzocht op aanwezigheid van vleermuizen (desnoods met hoogwerker). Mochten hier vleermuizen in verblijven dan kunnen de kapwerkzaamheden niet worden uitgevoerd tot half juli in verband met broedende vogels, tenzij deze niet aanwezig zijn (zie paragraaf 5.2).

Van het veldbezoek wordt een verslag opgesteld met daarin de bevindingen en de uit te voeren acties. Dit wordt ondertekend door de directievoerder en de ter zake deskundige.

4.3.2 Grondwerkzaamheden voor ophoging

Voor deze activiteit is het in verband met het voorkomen van met name een groot aantal amfibieën (meer dan 10 stuks) van belang waar de activiteit ten opzichte van watergangen plaats vindt. Met minder dan 10 stuks amfibieën wordt niet specifiek met de uitvoering rekening gehouden, omdat dit niet in verhouding staat tot de benodigde inspanning en daaraan gekoppelde kosten (redelijkerwijs) en bovendien er niet toe zal leiden dat de populatie van de soort in het geding zal komen.

Geen grondwerkzaamheden starten binnen oeverzone (2 – 2,5 m) insteek watergang indien meer dan 10 stuks amfibieën aanwezig. Vanaf half februari voorafgaand controle ter zake kundige.

In deze watergangen die op kaart 1 met geel en groen zijn gearceerd zijn een dusdanig groot aantal amfibieën aanwezig dat in periode tussen half oktober en half februari in ieder geval geen grondwerkzaamheden binnen de oeverzone (2 tot 2, 5 m) vanaf de insteek van de watergang mogen plaats vinden. Amfibieën overwinteren namelijk behalve in een watergang ook in de directe omgeving van de waterkant.

Vanaf half februari begint de temperatuur te stijgen en kunnen amfibieën al actief worden. Omdat dit afhankelijk is van de temperatuur dient tussen half februari en half maart eerst controle door een ter zake kundige plaats te vinden.

Planning start overige grondwerkzaamheden bij voorkeur buiten deze periode. Anders in ieder geval zorgvuldig handelen volgens Hand-out.

Bij voorkeur dienen grondwerkzaamheden in deze periode niet gestart te worden in verband met overwinterende kleine zoogdieren en overwinterende amfibieën binnen 10 meter van de insteek van de watergang waarin minder dan 10 stuks zijn aangetroffen.

Indien dit planningstechnisch niet mogelijk is kunnen grondwerkzaamheden plaats vinden, omdat redelijkerwijs niet kan worden verlangd in relatie tot de te leveren inspanning dat hier specifiek rekening mee wordt gehouden. Bovendien zal door de uitvoering van deze werkzaamheden op deze locatie in deze periode de populatie van de soort niet in het geding komen.

Voorafgaand controle door een ter zake kundige is niet zinvol omdat kleine zoogdieren en amfibieën niet actief zijn en op een kaal terrein geen specifieke locaties (stammen hout, puin) kunnen worden gevonden die waardevol kunnen zijn voor overwinterende kleine zoogdieren en/of amfibieën en gespaard kunnen worden tot het voorjaar. Bij twijfel kan een toezichthouder altijd een ter zake kundige vragen om het gebied te controleren.

4.3.3 Grondwerkzaamheden na ophoging

Bij voorkeur geen grondwerkzaamheden starten indien ophoging langer dan 2 jaar aanwezig. anders controle deskundige

Indien een terrein na ophoging voor een periode langer dan 2 jaar braak ligt kunnen er voor kleine zoogdieren en amfibieën waardevolle biotopen zijn ontstaan of door hen gecreëerd.

Daarom dient voorafgaand aan werkzaamheden in een dergelijk gebied controle door een ter zake kundige plaats te vinden.

Zorgvuldig handelen volgens Hand-out indien ophoging korter dan 2 jaar aanwezig.

Terreinen die zijn opgehoogd en glad zijn afgewerkt, zonder oneffenheden zijn naar verwachting binnen een periode van 2 jaar niet waardevol voor kleine zoogdieren en of amfibieën. Indien volgens de Hand-out gewerkt wordt is er sprake van zorgvuldig handelen. Bij twijfel kan de toezichthouder altijd de deskundige inzake om het gebied te controleren.

4.3.4 Werkzaamheden aan watergangen

Alleen toegestaan als voorafgaand aan werkzaamheden vissen zijn wegvangen bij een watertemperatuur boven de 5 graden Celsius

In deze periode kunnen werkzaamheden aan watergangen plaatsvinden als voorafgaand hieraan vissen zijn weggevangen. Het wegvangen van vissen kan alleen plaatsvinden als de watertemperatuur boven de 5 graden Celsius is voor een periode langer dan 5 werkdagen. Bij een temperatuur lager dan 5 graden zullen vissen weinig activiteit vertonen en mogen ze niet worden verontrust en/of verstoord.

4.4 Periode 15 maart – 15 juli

In tabel 4.4 wordt voor de periode 15 maart t/m 15 juli per soortgroep aangegeven welke actie dient te worden uitgevoerd voor het uitvoeren van een bepaalde activiteit.

In de navolgende paragrafen wordt per soortgroep gekoppeld aan de uit te voeren activiteit beschreven op welke wijze de uit te voeren actie dien te worden uitgevoerd.

Periode 15 maart – 15 juli			
<i>activiteit</i>	<i>uit te voeren actie</i>	<i>Soortgroep</i>	<i>§</i>
kapwerkzaamheden	Geen kapwerkzaamheden i.v.m. broedseizoen vogels, tenzij goedkeuring ter zake kundige én boswachter	vogels	4.4.1
grondwerkzaamheden voor en na ophoging	Controle deskundige. Na controle CONTINU doorwerken anders bij herstart controle deskundige	vogels, kleine zoogdieren	4.4.2
werkzaamheden aan watergang	Controle deskundige. Alleen toegestaan als vissen al in andere periode zijn weggevangen én als door deskundige geen voortplantingswateren zijn aangetroffen.	amfibieën, vissen	4.4.3

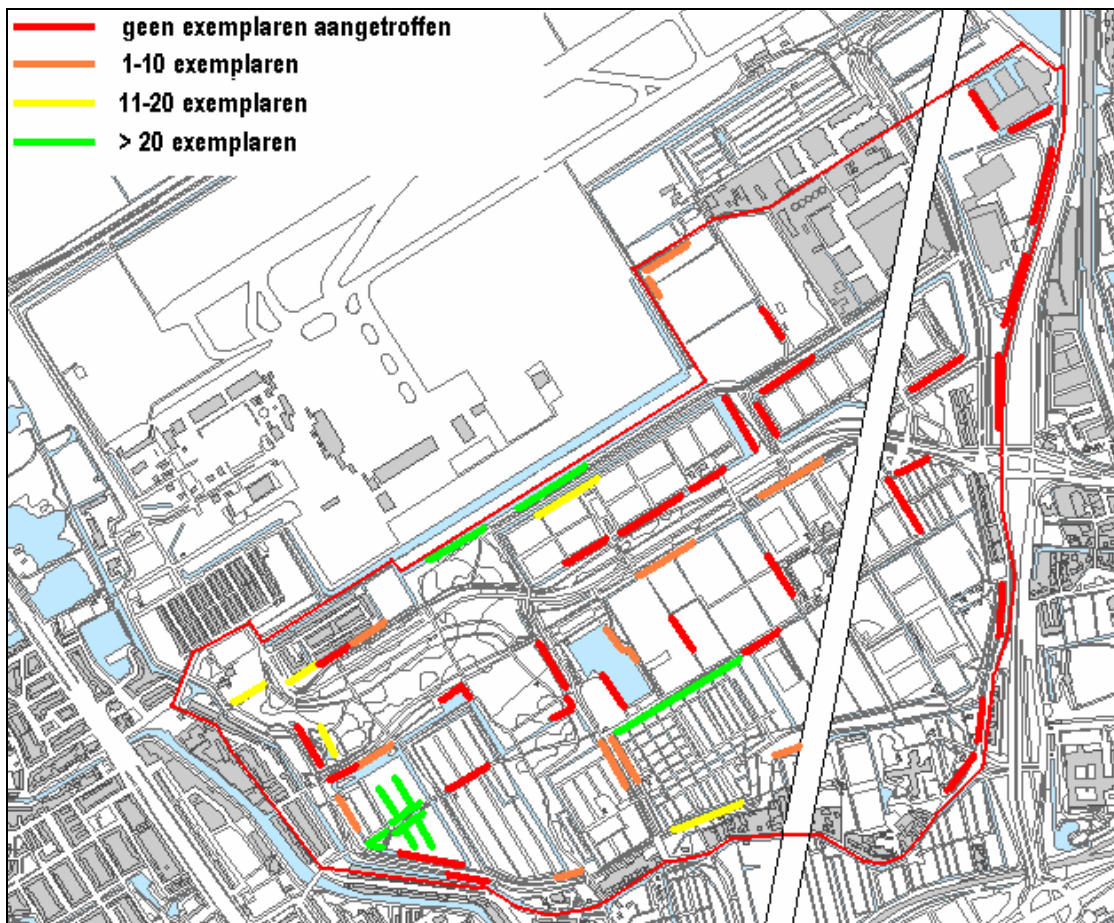
Tabel 4.4: overzicht uit te voeren acties ten behoeve van een bepaalde soortgroep in relatie tot het verrichten van een bepaalde activiteit in de periode 15 maart t/m/ 15 maart.

LEGENDA

Lichtgroen: veilige periode om activiteit uit te voeren

Oranje: extra aandacht om activiteit uit te voeren

Rood: geen geschikte periode om activiteit uit te voeren

Kaart 1: overzicht locaties en aantallen amfibieën

4.4.1 Kapwerkzaamheden

Kapwerkzaamheden vinden in principe NIET plaats in deze periode. De reden is dat de meeste vogels in deze periode broeden. In zeer uitzonderlijke gevallen is het mogelijk om kapwerkzaamheden in deze periode uit te voeren indien voor de start van kapwerkzaamheden het gebied door de ter zake kundige én boswachter te worden gecontroleerd op broedende vogels, met specifieke aandacht voor dikke bomen met eventuele holten en nesten van vogels met vaste rust- en of verblijfplaatsen.

Worden broedende vogels aangetroffen dan wordt de boom gemarkeerd met drie oranje stippen en wordt in een straal van 20 - 30 meter (afhankelijk van de soort) met rode markeerverf middels een streep op de bomen aangeduid dat de beplanting niet mag worden gekapt (Gedragscode flora en fauna van de Stichting Bodembeheer Krimpenerwaard. Goedgekeurd door de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 4 oktober 2005). Dit om te voorkomen dat de broedende vogel niet wordt verstoord. De deskundige zal vanaf half juli vervolgens nagaan of de vogel nog aan het broeden is en of de kapwerkzaamheden kunnen worden hervat.

Van de veldbezoeken wordt een verslag opgesteld met daarin de bevindingen en de uit te voeren acties. Dit wordt ondertekend door de directievoerder en de deskundige.

4.4.2 Grondwerkzaamheden voor en na ophoging

Voor de start van grondwerkzaamheden dient het gebied door de ter zake kundige te worden gecontroleerd.

Het gebied dient te worden gecontroleerd op groundbroedende vogels en kleine zoogdieren.

Indien er vogels op het terrein broeden binnen een bepaalde straal (10 – 30 m. afhankelijk van de soort) meerdere stokken geplaatst om de plek aan te geven. Hierbinnen mag niet gewerkt worden, totdat de vogel is uitgebroed.

Als werkzaamheden zijn gestart worden er geen broedende vogels verwacht als de werkzaamheden CONTINU plaatsvinden. Indien de werkzaamheden in de periode tussen half maart en juli voor langer dan een week, 7 dagen (5 werkdagen) stilliggen en dan hervat worden dient voorafgaande aan het hervatten van de werkzaamheden een terzake kundig of boswachter het terrein te controleren op broedende vogels.

4.4.3 Werkzaamheden aan watergangen

Controle deskundige. Alleen toegestaan als vissen al in andere periode zijn weggevangen én als door deskundige geen voortplantingswateren zijn aangetroffen.

Werkzaamheden aan watergangen in deze periode kunnen alleen worden uitgevoerd indien in de periode tussen 15 juli en 15 maart vissen zijn weggevangen bij een watertemperatuur tussen de 5 en 20 graden Celsius. Deze periode is namelijk de voortplantingsperiode van vissen.

Controle door een deskundige is nodig om na te gaan of in de watergang(en) voortplantingwateren van amfibieën aanwezig zijn. Indien dit het geval is mogen in deze delen van de watergang(en) geen werkzaamheden te worden uitgevoerd.

4.5 Periode 15 juli – 15 oktober

In tabel 4.5 wordt voor de periode 15 juli t/m 15 oktober per soortgroep aangegeven welke actie dient te worden uitgevoerd voor het uitvoeren van een bepaalde activiteit.

In de navolgende paragrafen wordt per soortgroep gekoppeld aan de uit te voeren activiteit beschreven op welke wijze de uit te voeren actie dien te worden uitgevoerd.

Periode 15 augustus – 15 oktober			
activiteit	uit te voeren actie	Soortgroep	§
kapwerkzaamheden	Controle deskundige	vogels	4.5.1
grondwerkzaamheden voor en na ophoging	Zorgvuldig handelen volgens Hand-out.	kleine zoogdieren, Amfibieën	4.5.2
werkzaamheden aan watergang	Alleen toegestaan als voorafgaand aan werkzaamheden vissen en amfibieën wegvangen zijn bij een watertemperatuur tussen de 5 en 20 graden Celsius.	amfibieën, vissen	4.3.4

Tabel 4.5: overzicht uit te voeren acties ten behoeve van een bepaalde soortgroep in relatie tot het verrichten van een bepaalde activiteit in de periode 1 oktober t/m/ 1 maart.

LEGENDA

Lichtgroen: veilige periode om activiteit uit te voeren

Oranje: extra aandacht om activiteit uit te voeren

Rood: geen geschikte periode om activiteit uit te voeren

4.5.1 Kapwerkzaamheden

Voor de start van kapwerkzaamheden dient het gebied door een boswachter of ter zake kundige te worden gecontroleerd.

Het gebied dient te worden gecontroleerd op vogels met vaste ruste en verblijfplaatsen.

Voor de start van kapwerkzaamheden wordt door een ter zake kundige op bomen met holten geklopt met een rubberen hamer om de eventuele aanwezige Groene specht te verjagen. Tegelijkertijd wordt bekeken of er broedende vogels in het te kappen gebied aanwezig zijn. Indien dit het geval is mag ter plaatse van het nest tot een straal van 20 meter van de desbetreffende boom niet worden gekapt, totdat het nest verlaten is.

Van de veldbezoeken wordt een verslag opgesteld met daarin de bevindingen en de uit te voeren acties. Dit wordt ondertekend door de directievoerder en ter zake kundige.

4.5.2 Grondwerkzaamheden voor en na ophogingen

Bij de uitvoering van werkzaamheden in deze periode dienen kleine zoogdieren en amfibieën de gelegenheid te krijgen om te vluchten. Dit kan bijvoorbeeld door het gebruik van wildredders (kettingen op de machines, waardoor kleine zoogdieren schikken (niet duiken) en door de eerste

werkzaamheden van binnen naar buiten het werkterrein te verrichten. De aannemer krijgt hiervoor een Hand-out.

4.5.3 Werkzaamheden aan watergangen

Alleen toegestaan als voorafgaand aan werkzaamheden vissen en amfibieën wegvangen bij een watertemperatuur tussen de 5 en 20 graden Celsius

In deze periode kunnen werkzaamheden aan watergangen plaatsvinden als voorafgaand hieraan vissen en amfibieën zijn weggevangen. Het wegvangen van vissen kan alleen plaatsvinden als de watertemperatuur boven de 5 graden Celsius is en beneden de 20 graden Celsius voor een periode langer dan 5 werkdagen. Bij een temperatuur lager dan 5 graden zullen de in de regio Rotterdam voorkomende vissen en amfibieën niet actief zijn en mogen ze niet worden verontrust en/of verstoord.

Bij een temperatuur hoger dan 20 graden Celsius kunnen werkzaamheden aan de watergang (bijv. baggeren) leiden tot zuurstofloosheid en daarmee tot algenbloei (blauwalg). Dit is ongewenst i.v.m. de volksgezondheid en andere mogelijk aanwezige flora- en fauna.

Bijlage 1: HAND-OUT Amfibieën

Wat te doen bij aantreffen amfibieën en/of eierklompen zoals onderstaande foto's

Groene kikker

Bruine kikker

Gewone pad

Kleine watersalamander

Eierklompen groene kikker, bruine kikker en kleine watersalamander

Eisnoer gewone pad

Beschrijving eierklompen/kikkerdril

De eierklompen zien er uit als een grote klont slijm met veel donkerbruine puntjes. De eisnoeren of eiklompjes worden afgezet in niet te diep of zelfs ondiep water.

Uit te voeren stappen bij aantreffen eierklompen en/of amfibieën

- Bij aangetroffen eierklompen/kikkerdril werkzaamheden stilleggen, contact opnemen met toezichthouder waarna op aanwijzing van toezichthouder gehandeld dient worden. Toezichthouder schakelt direct deskundige in die ter plaatse komt kijken en aangeeft of en op welke wijze werkzaamheden dienen te worden uitgevoerd.
- Bij aantreffen van amfibieën. Werkzaamheden stilleggen en ze de gelegenheid geven te vluchten of zorgvuldig in een emmer doen en verplaatsen naar gebied in directe omgeving. Op de locatie waar amfibieën zijn aangetroffen alert te zijn op nog meer aanwezige soorten.
- Mogelijke maatregelen om zorgvuldig om te gaan met amfibieën gedurende de uitvoering van de werkzaamheden:
  - van binnen naar buiten werkterrein eerste werkzaamheden uitvoeren zodat amfibieën kunnen vluchten naar de omgeving en niet ingesloten geraken;
  - bij werkzaamheden aan watergang zoveel mogelijk één richting op werken zodat amfibieën niet ingesloten geraken.
- extra opletten bij schuilplekken van amfibieën zoals rotte boomstammen, los liggende steenhopen, stapels hout of afval dat hierin amfibieën aanwezig kunnen zijn. Deze plekken eerst inspecteren voordat met machines gewerkt wordt. Indien niets wordt aangetroffen voorzichtig met machine te werken gaan en indien amfibieën worden aangetroffen gelegenheid geven te vluchten en voorzichtig verder gaan met werkzaamheden. Bij twijfel of werkzaamheden door dienen te gaan werkzaamheden stoppen en vervolgens toezichthouder Gemeentewerken hierover informeren.
- bij aantreffen van holten in de bodem bedachtzaam zijn dat hierin amfibieën aanwezig kunnen zijn.
- bij werkzaamheden aan de watergang/oever bedacht zijn dat hierin amfibieën aanwezig kunnen zijn.

Bijlage 2: HAND-OUT Kleine zoogdieren

Wat te doen bij aantreffen kleine zoogdieren zoals onderstaande foto's?

Wezel

Bunzing

Hermelijn

Bosmuis

Dwergmuis

Veldmuis

De kans dat kleine zoogdieren tijdens het uitvoeren van werkzaamheden worden aangetroffen is gering, aangezien ze zullen vluchten naar geschikte gebieden in de directe omgeving. Indien toch kleine zoogdieren worden aangetroffen dienen de volgende stappen te worden uitgevoerd: Werkzaamheden stilleggen en aangetroffen dier de gelegenheid te geven te vluchten naar de directe omgeving.

Mogelijke maatregelen om zorgvuldig om te gaan met kleine zoogdieren gedurende de uitvoering van de werkzaamheden

- gebruik van wildredders op machines. Dit zijn kettingen op machines die kleine zoogdieren door het lawaai doen vluchten;
- van binnen naar buiten werkterrein eerste werkzaamheden uitvoeren zodat kleine zoogdieren kunnen vluchten naar de omgeving en niet ingesloten geraken;
- extra opletten bij schuilplekken van kleine zoogdieren zoals rotte boomstammen, los liggende steenhopen, stapels hout of afval dat hierin kleine zoogdieren aanwezig kunnen zijn. Deze plekken eerst inspecteren voordat met machines gewerkt wordt. Indien niets wordt aangetroffen voorzichtig met machine te werken gaan en indien kleine zoogdieren worden aangetroffen gelegenheid geven te vluchten en voorzichtig verder gaan met werkzaamheden. Bij twijfel of werkzaamheden door dienen te gaan werkzaamheden stoppen en vervolgens toezichthouder Gemeentewerken hierover informeren.
- bij aantreffen van holten in de bodem bedachtzaam zijn dat hierin kleine zoogdieren aanwezig kunnen zijn.

Wildredders en gebruik

Traditionele wildredder is een balk van 1,70 meter breed met vijf stangen met een bel eraan. Deze bellen slepen door het nog te maaien gras en jagen op die manier het wild weg. Het is wenselijk om vanuit het perceel van binnenuit naar buiten te werken zodat kleine zoogdieren nog beter de kans krijgen te vluchten. Bovendien is het belangrijk om langzaam te rijden.

